

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ.
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

УНИФИЦИРАЊЕ НА СУДСКАТА ПРАКСА ВО МАКЕДОНИЈА:

можности наспроти предизвици

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ.
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

УНИФИЦИРАЊЕ НА СУДСКАТА ПРАКСА ВО МАКЕДОНИЈА:

можности наспроти предизвици

Издава:

Центар за правни истражувања и анализи

За издавачот:

Лидија Стојкова Зафировска, претседателка на ЦПИА

Уредници:

Јелена Ристиќ, ЦПИА

Лилјана Јоноски, ЦПИА

Горица Наџинска, ЦПИА

Лектура:

Божана Касаповска

Ликовно - графичко обликување и печат:

АДД-ВЕРТА ЛТД Дооел Скопје

Тираж:

100

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

347.95(497.7)

УНИФИЦИРАЊЕ на судската пракса во Македонија : можности наспроти

предизвици. - Скопје : Центар за правни истражувања и анализи, 2015.

- 51, 51 стр. ; 21 см

Текст на мак. и англ. јазик. - Фусноти кон текстот. - Содржи и:

Unifying the court practice in Macedonia : possibilities vs. challenges

ISBN 978-608-65909-0-1

а) Судска пракса - Македонија

COBISS.MK-ID 99955466

**British Embassy
Skopje**

Подготовката на оваа публикација беше овозможена со поддршка од Британската амбасада Скопје, во рамките на проектот Поддршка за воспоставување на унифицирана судска пракса во македонскиот правен систем. Мислењата и ставовите наведени во оваа публикација не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Британската амбасада Скопје.

СОДРЖИНА

ПРЕДГОВОР

- ВОВЕД	6
- ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	8
- МЕТОДОЛОГИЈА	10
- ТИМ НА ПРОЦЕНКАТА	11

1. ЗАКОНОДАВНА ОСНОВА (РАМКА) 12

1.1 УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	13
1.2 ЗАКОНОТ ЗА СУДОВИТЕ	13
1.3 ЗАКОН ЗА ПАРНИЧНА ПОСТАПКА	15
1.4 ЗАКОН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДВИЖЕЊЕТО НА ПРЕДМЕТИТЕ ВО СУДОВИТЕ	16

2. ИЗВОРИ НА ПРАВО И СУДСКО АРГУМЕНТИРАЊЕ 20

2.1 ИЗВОРИ НА ПРАВО	20
А. СРЕДСТВО ЗА АРГУМЕНТИРАЊЕ	27

3. ОБЈАВУВАЊЕ И БАЗИ НА ПОДАТОЦИ 34

А. ОБЈАВУВАЊЕ	35
Б. БАЗИ НА ПОДАТОЦИ	40

4. РАЗНИ ПРЕЧКИ ВО РАЗВОЈОТ НА СУДСКАТА ПРАКСА 43

5. АКАДЕМИЈА ЗА СУДИИ И ЈАВНИ ОБВИНИТЕЛИ 45

6. ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ 47

ВОВЕД

Во последните 10 години, судскиот систем во Република Македонија поминува низ коренити реформи коишто ќе влијаат на структурата и на рутината на судовите. Последните новини од реформскиот процес, коишто потекнуваат од општествениот и реформскиот развој почнувајќи од 2010 г., главно се сосредоточени на воведување суштински елементи на англосаксонскиот правен систем¹ во македонскиот судски систем, којшто постепено го претвора правниот систем во мешан систем, со што се отстапува од чистиот континентален правен систем².

Во процесот на реформирање на судството, голем број значајни сегменти од претходниот федеративен социјалистички судски систем беа потценети и занемарени, вклучувајќи ги помеѓу другото, специјализираните судски надлежности, како и унификацијата на судската пракса. Имено една од најзапоставените теми во македонскиот судски систем е статусот и значењето на судската пракса.

Во 90-тите години, како и денес, се обрнува многу малку внимание на пресудените случаи или *res judicata*, а унифицираната судска пракса, како обврзувачко сфаќање во правната сфера (*opinion juris*), беше во значителен степен занемарена. Со други зборови, може да се каже дека судската пракса е занемарен извор на судско право во Република Македонија³. Ваквото однесување на судството произведе многу проблеми во судската пракса, особено бидејќи „Правото коешто го создаваат судиите со нивните одлуки (*res judicata*) има подобар квалитет и е поприродно отколку она создадено од страна на Парламентот. Компетентноста и етиката на судиите имаат поголемо значење кога станува збор за правото, отколку за легитимноста на политичката власт“.⁴

Затоа, како што беше наведено во последниот извештај од 2014 г. на Европската Унија за напредокот на Р. Македонија: „Потребни се системски подобрувања на квалитетот на правдата, особено појасно аргументирање и транспарентност на судските пресуди (за да се зголеми довербата на јавноста и да се справи со

¹Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/10, бр. 51/11 и бр. 100/12.

²Измени на Законот за парнична постапка „Службен весник на Република Македонија“ бр. 124/15

³Шкарик, Светомир: Јуриспруденцијата на Европскиот суд на правдата, Модел за реформи на судството и на Уставниот суд на РМ – Реформа на институциите и нејзиното значење за развојот на Република Македонија – МАНУ – збир правни дискусии – 18.12, 2008, стр. 95

⁴Реформа на судскиот систем на РМ Правната рамка на судските реформи во Македонија, С. Шкарик, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје 2006, стр. 95.

загриженоста за независноста); поголема и подоследна употреба на праксата на повисоките судски инстанции и судската пракса на ЕСЧП (за подобрување на предвидливоста и правната сигурност за поединци и бизниси кои ги користат судовите).“

Принципите за правна сигурност, транспарентно правосудство и независност на судството се од суштинско значење за јавната доверба во судството. Восприемањето на Македонија како општество засновано врз принципите на владеење на правото и пристапувањето кон ЕУ се едни од најсилните аспирации на Македонија, а стандардите коишто се применуваат во Унијата (како на пример, Судот на правдата на ЕУ) во полето на судството, треба сериозно да се земат предвид во периодот предпристапувањето како императив во модерните општества. Истото се однесува и на применувањето и почитувањето на принципите на Европскиот суд за човекови права при работењето на судовите се голем индикатор за нивната природа како главни заштитници на човековите права.

Затоа, Центарот за правни истражувања и анализи, поддржан од страна на Британската амбасада – Скопје, го иницираше и го спроведува проектот: „Поддршка за воспоставување на унифицирана судска пракса во македонскиот правен систем“, којшто има цел да даде поддршка на судството во однос на воспоставувањето и развојот на унифицирана судска пракса, во согласност со најдобрите практики и стандарди на ЕУ и на нејзините земји-членки.

Ова вклучува три главни аспекти:

- Опсежно оценување на постојната состојба, вклучувајќи осврт кон правната рамка, донесување наоди и заклучоци, и давање препорака за создавање и развој на систем за унифицирана судска пракса во рамките на македонското судство;

- Создавање мрежа на квалификувани и едуцирани застапници за промените низ обуки кои ќе бидат скроени по мерка, користејќи експертиза и вештини од ЕУ, со тоа што ќе се понудат суштествени модули и програми за обучување во системот на континуирана едукација, и

- Предлагање спецификации и решенија за информатички барања како поддршка за усогласувањето на судската пракса.

Проектот ќе поддржи активности коишто ќе ја зголемат довербата кај јавноста во судството преку зголемена транспарентност на судските пресуди. Новата пракса, во којашто ќе има применето соодветни информатички решенија, како автоматско објавување на сите судски одлуки, уште повеќе ќе ја надолжни работата која има цел да развие одржлива и воедначена судска пракса.

Овој извештај од проценката, развиен со голем придонес и поддршка од страна на еминентни експерти од Обединетото Кралство и од Данска, како и домашни правници, дава поглед на моменталната состојба на судската пракса во македонскиот правен систем.

ЦЕЛ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

Главниот фокус на истражувањето беше да се согледа правната рамка и праксата на судовите во однос на јуриспруденцијата на судовите. Опсежната анализа, создадена како резултат на извештаите од проценката од страна на експертите, ги идентификува недоследностите и ги лоцира препреките коишто се јавуваат во правилниот развој на судската пракса и нејзиното унифицирање, при што нуди првични и конструктивни препораки со цел постигнување поконсолидирана и подобрена судска пракса, со што, пак, ќе се осигура повисок степен на правна сигурност и предвидливост.

Посебен фокус е ставен на постоечкото едуцирање и обуки во однос на судската пракса, како едни од најефикасните начини да се придонесе кон подигнување на свеста за важноста на улогата на судската пракса, како и за нејзино понатамошно развивање и унифицирање.

Структурата на овој извештај ја одразува неговата намера, како и опсегот на истражување којшто е наведен погоре. Овој извештај се состои од шест делови:

1. *Првиот дел* дава преглед на правниот контекст во однос на судската пракса во македонскиот правен систем.

2. *Вториот дел* се занимава со елаборирање на допуштените извори на право и прифатливи облици на судско аргументирање. Во рамките на овој дел, вклучена е и компаративна анализа, којашто ги разгледува правните решенија што се предвидени во релевантни меѓународни документи, како и праксата којашто е прифатена од страна на разни релевантни меѓународни судови и земји-членки на ЕУ. Исто така, направена е и заложба кон решавање на одредени проблематични прашања, главно во смисла на нивно толкување, околу односот на судската пракса во рамките на македонскиот правен систем.

3. Во *третиот дел* се елаборира и анализира моменталната пракса на објавување судски одлуки во Република Македонија, а исто така се анализира базата на податоци создадена за да се чуваат податоци во врска со судските случаи. Во овој дел се дава и компаративна анализа во однос на праксата на релевантни меѓународни судови и земји од ЕУ.

4. Во *четвртиот дел* се елаборираат разните пречки со коишто се соочуваат судовите, при нивните напори да се развие судската пракса и да се достигне поголемо ниво на нејзина унифицираност.

5. Земајќи ја предвид важноста на Академијата за судии и јавни обвинители, како клучна институција којашто обезбедува како првични обуки за идни судии и јавни обвинители, така и континуирани обуки за избраните судии и јавни обвинители, *петтиот дел* главно го елаборира третманот на судската пракса во наставната програма на Академијата.

6. *Шестиот дел* се состои од бројни заклучоци и препораки. Заклучоците беа направени во процесот на анализа и оценување на моменталната состојба на судската пракса во македонскиот правен систем и препораките кои што даваат предлози за можни решенија за подобрување и развивање на хармонизирањето и унифицирањето на судската пракса.

Треба да се забележи дека препораките коишто се дадени во рамките на овој извештај ќе бидат разгледани и дискутирани со сите чинители, со цел да се осигура дека се идентификувани најдобрите решенија за понатамошен развој и унификација на судската пракса во Република Македонија.

МЕТОДОЛОГИЈА

Доминантниот метод којшто се користеше при подготовката на овој извештај е методот на анализа и синтеза. Овој пристап се наметна поради опсегот на оценувањето, односно опсежната анализа на постојната состојба во однос на недоследностите на македонската судска пракса, вклучувајќи ги и сите учесници во процесот. Имено, со цел да се добијат сознанија за идентификуваниот предмет на оценувањето, фокусот е ставен на анализирање на третманот на судската пракса во Република Македонија од страна на сите релевантни чинители.

Во овој контекст, беа одржани бројни состаноци со клучните претставници на разни судски и државни институции, како и други правници низ целата земја, со цел да се испита вистинскиот третман, нивото на употреба и начинот на употреба на судската пракса, како и да се идентификуваат нивните потреби при достигнување поголема униформност на јуриспруденцијата.

Беа одржани состаноци со клучни претставници од Врховниот суд, Апелациониот суд од Скопје, Апелациониот суд од Штип, Апелациониот суд од Гостивар, Основниот суд Скопје I од Скопје, Основниот суд Скопје II од Скопје, Основниот суд од Штип, Основниот суд од Гостивар, Академијата за судии и јавни обвинители, Адвокатската комора на Република Македонија, Министерството за правда, Управниот суд, Вишиот управен суд, Нотарската комора, Македонското здружение на млади правници и со универзитетски професори по право.

Освен одржаните состаноци и дискусии, беа анализирани и беа земени предвид релевантни правни документи, судски случаи и литература, со цел да се добие појасна слика за третманот на судската пракса во македонскиот правен систем, во смисла на правната, но и на институционалната рамка.

Компаративниот метод беше во голема мера користен со цел да се дознае повеќе за третманот и користењето на судската пракса од страна на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на Европската Унија, особено земајќи ја предвид цврстата стратешка решеност на Република Македонија да стане член на семејството на Европската Унија.

Понатаму, со цел да се одреди историскиот контекст, особено во рамките на контекстот на моменталниот статус на судската пракса на македонскиот правен систем, се користеше и историскиот метод.

ТИМ НА ПРОЦЕНКАТА

Оценувањето беше изведено во две последователни мисии, а секоја од нив беше сосредоточена на посебен аспект од проблематиката. Првата мисија беше изведена од 9 јули до 14 јули 2015 г. од страна на Лордот Сер Робин Оулд [Lord Sir Robin Auld], од Фондацијата Слин [Slynn Foundation] од Обединетото Кралство и Александар Гоџо, адвокат од Македонија.

Втората мисија беше изведена од 29 август до 4 септември 2015 г., од страна на Питер Гјортлер [Peter Gjørtler], поранешен судија на Виш суд, адвокат од Данска и предавач на Правната школа во Рига, Александар Гоџо и Атанас Георгиев, адвокати од Македонија, со поддршка од тимот на Центарот за правни истражувања и анализи, Јелена Ристиќ, проектен менаџер и Лилјана Јоноски, проектен асистент.

01

ЗАКОНОДАВНА ОСНОВА (РАМКА)

Главните елементи на законите во поглед на статусот, како и различните прашања што се јавуваат во врска со судската пракса во македонскиот правен систем, се сместени во рамките на Уставот на Република Македонија⁵, Законот за судовите⁶, како и Законот за управување со движењето на предметите во судовите⁷. Исто така, Законот за парнична постапка⁸ вклучува некои релевантни одредби, коишто ги регулираат аспектите на судската пракса. Повеќето од овие елементи исто така беа дискутирани за време на состаноците со судовите и со останатите судски институции.

Член 98 став 2 од Уставот, и следствено, Законот за судовите, одредуваат дека начелните ставови и правни мислења на Врховниот суд се обврзувачки за советите на Врховниот суд. Ова значи дека сите одлуки донесени од страна на највисокиот суд се обврзани од претходно утврден принцип, и дека Врховниот суд при правораздавањето за сите оспорувани пресуди на пониските судови, треба да го следи овој принцип. Ова понатаму значи дека евентуалната конечна одлука ќе го следи овој принцип, без оглед на тоа дали пониските судови пресудиле поинаку, но ова би одземало повеќе време.

Со други зборови, доколку не се следат овие принципи, пониските судови ја одолговлекуваат правдата и ги зголемуваат трошоците на судовите и на граѓаните, што не служи на јавниот интерес.

Нејасно е зошто отсуството на експлицитна одредба во Законот за судовите дека таквите ставови и принципи се обврзувачки за пониските судови, би било толкувано поинаку.

⁵Устав на Република Македонија, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 52/1991, 1/1992, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009

⁶Закон за судовите, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 56/2006, 35/2008, 150/2010

⁷Законот за управување со движењето на предметите во судовите, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 171/10

⁸Закон за парнична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 79/2005, 110/2008, 116/2010, 124/2015

1.1 | УСТАВОТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Член 98 од Уставот на Република Македонија (заменет со став 1 од Амандманот XXV)⁹:

- Судската власт ја вршат судовите.
- Судовите се самостојни и независни. Судовите судат врз основа на Уставот и законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.
- Забранети се вонредни судови.
- Видовите, надлежноста, основањето, укинувањето, организацијата и составот на судовите, како и постапката пред нив, се уредуваат со закон, што се донесува со двотретинско мнозинство гласови од вкупниот број пратеници.

Член 98, конкретно член 98 (2), претставува проблематика којашто бара уставно толкување. Имено, на неколку состаноци беше истакнато дека членот 98 (2) оневозможува во текстот на пресудите да се прави референца односно да се повикува на одлуки донесени во претходната судска пракса, додека на други состаноци, оваа поента беше отфрлена.

Текстот во членот 98 од Уставот, којшто е пренесен во членот 2 од Законот за судовите, е основната и почетната точка на која било дебата во однос на статусот и третманот на судската пракса. Тоа исто така покренува и една друга поента. Доколку судовите судат во согласност со Уставот, законите и меѓународните договори, како што е наведено погоре во членот 98 од Уставот, мора да се земе предвид дека тие го прават истото преку донесувањето на судските одлуки, што всушност претставува начин на толкување на законските норми, како и подредување на тие закони врз збир на факти. Оваа ситуација јасно ја покажува потребата од унифицирано толкување на членот 98 (2).

1.2 | ЗАКОНОТ ЗА СУДОВИТЕ

Законот за судовите од 2006 г., дава основ за формирање Оддел за судска пракса во рамките на Врховниот суд. Одделот за судска пракса е одговорен за системот за централна база на судски податоци за сите судски системи.

⁹Устав на Р.Македонија, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 107/2005

Законот за судови исто така одредува дека една од надлежностите на Врховниот суд е да се дефинираат начелните ставови и правните мислења¹⁰. Сепак, понатаму одредува дека тие начелни ставови и правни мислења се обврзувачки за советите на Врховниот суд¹¹. Не постои ваква одредба која се однесува на пониските судови.

Сепак, иако нема одредба за пониските судови, треба да се земе предвид дека доколку повисок суд е обврзан со мислењата и начелата што ги произвел *argumentum a maiore ad minus*, тоа треба да важи и за пониските судови. Во спротивно, не би било во согласност со јасно востановените принципи за хиерархија, коишто ги предвидува Законот. Сепак, на начелните ставови и правните мислења не се гледа како на обврзувачки за пониските судови, ниту од страна на судиите од Врховниот суд, ниту од страна на судиите од пониските судови. Од друга страна пак, еден судија ретко би одел надвор од доктрината којашто е востановена со одредено правно начело.

Фактот дека една од основните надлежности на Врховниот суд е да обезбеди унифицирана примена на законите, наведува дека Врховниот суд е одговорен за следењето, сумирањето и најпосле, за објавувањето на неговите клучни случаи, како и за давањето правни мислења и начелни ставови. Понатаму, имајќи ја предвид задачата на Врховниот суд да се грижи за унифицираноста на неговите начелни ставови во неговите сопствени совети, тој има назначено судија за судска пракса, со цел да се справи со таа посебна задача. Сепак, треба да се истакне дека во минатото почесто беа објавувани пресуди и правни мислења, додека тоа не е случај во последниве неколку години. Исто така треба да се истакне дека објавувањето на разни одлуки, начелни ставови и правни мислења на Врховниот суд обично се прави со финансиска помош од страна на разни донатори, пред сè од страна на меѓународни донатори. Ова ќе биде надминато со воведувањето на новиот софтверски систем којшто треба да биде комплетиран до крајот на 2015 г., а на кој ќе се осврнеме подолу во текстот.

Бројните состаноци одржани со клучни претставници на разни судски и државни институции низ земјата водеа до заклучокот дека моменталното сфаќање на македонската правна заедница е дека Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани од страна на Република Македонија во согласност со Уставот, се единствените извори на право¹².

¹⁰(1) Врховниот суд на Р.М, на општа седница, ќе: - ги дефинира начелните ставови и правните мислења во врска со важни прашања за обезбедување униформна примена на законите од страна на судовите по нивна иницијатива или по иницијатива на седницата на судовите или седниците на одделите на судовите во судовите и ќе ги објави истите на интернет страницата на Врховниот суд на Р.Македонија,- преглед на прашања во однос на работата на судовите, примената на законите и на судската пракса.

¹¹Закон за судовите, член 37 (2) Начелните ставови и начелните правни мислења што ги утврдува Врховниот суд на РМ на општа седница се задолжителни за сите совети на Врховниот суд на РМ.

¹²Уставот во членот 98 одредува дека судовите судат врз основа на Уставот и на законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

Ова сфаќање е засновано врз одредбите предвидени во Уставот, како и во рамките на Законот за судовите, следејќи го принципот на хиерархија на правните акти¹³.

Имајќи го предвид сфаќањето на македонската правна заедница како што тоа беше генерално изнесено за време на состаноците, исто така треба да се земе предвид дека член 13 од Законот за судовите претставува добра основа за првични насоки кон започнување дебата за ефектот на судските одлуки *vis-à-vis* постоечкиот закон. Во оваа смисла, релевантниот дел од оваа одредба го одредува следново:

- Правосилната судска одлука поседува неприкосновено правно дејство,
- Судската пресуда може да ја менува или укинува само надлежен суд во постапка пропишана со закон, и таа е задолжителна за сите физички и правни лица и има поголема сила во однос на одлуките на кој и да е друг орган¹⁴.

1.3 | ЗАКОН ЗА ПАРНИЧНА ПОСТАПКА

Кога се зборува за обврзувачката природа на одлуките на повисоките судови во однос на одлуките на пониските судови треба да се земе предвид и членот 386 од Законот за парнична постапка. Имено, овој член предвидува дека пониските судови се обврзани да го следат „правното сфаќање“ на повисоките судови¹⁵.

Истиот дава основа за одлуките на Врховниот суд, во случаи кога тој одлучува да укине претходни пресуди од пониските судови и да наложи повторно судење. Оттука, член 386 од Законот за парнична постапка воведува нов правен термин т.н. „правно сфаќање“, којшто е прилично широк и има потреба од дополнително елаборирање и толкување. Таквото толкување е потребно за појаснување на овој правен термин. Воедно тоа објаснување е потребно за да се разјасни дали тоа припаѓа кон толкувањето на материјалното право или процедуралното право, или обете, или дали едноставно се однесува на суштината на образложението на Врховниот суд, во случај тој да не навлегол во подробно толкување ниту на суштинските, ниту на процедуралните правни норми.

Исто така треба да се потенцира важноста на улогата на Министерството за правда

¹³Според членот 2 од Законот за судовите, судовите судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот.

¹⁴Закон за судовите, Чл. 13

¹⁵Член 386 од Закон за парнична постапка- Судот на кого предметот му е вратен на повторно судење е врзан за тој предмет со правното сфаќање врз основа на кое се заснова решението на ревизијскиот суд со кое е укината побиваната второстепенa пресуда, односно со која се укинати второстепената и првостепената пресуда.

во врска со судската пракса во македонскиот правен систем. Во однос на ова, членот 99 од Законот за судови го одредува следново:

-Судовите имаат служби за информатика како посебни организациски единици, со коишто раководи претседателот на судот или од него определен судија.

-Министерството за правда го обезбедува поставувањето, одржувањето и функционирањето на информатичкиот систем врз единствена методолошка и технолошка основа.

-Министерот за правда со подзаконски акт го регулира функционирањето на системот во судовите.

1.4 | ЗАКОН ЗА УПРАВУВАЊЕ СО ДВИЖЕЊЕТО НА ПРЕДМЕТИТЕ ВО СУДОВИТЕ

Законот за управување со движењето на предметите во судовите исто така е релевантен за унифицирање на судската пракса. Имено, членот 10 од овој Закон го предвидува следново:

- Објавување судски одлуки на интернет-страницата на судот

(1) Овластениот судски службеник во рок од два дена од денот на приемот на правосилната судска одлука е должен да ја објави на интернет-страницата на судот со име и презиме на странките, односно називот на правното лице, при што се анонимизира адресата на живеалиште, односно престојувалиште или седиштето на странките, единствениот матичен број на граѓанинот или единствениот матичен број на субјектот на упис и личните податоци на сведоците во постапката.

(2) Овластениот судски службеник во рок од два дена од денот на приемот на неправосилната судска одлука е должен да ја објави на веб-страницата на судот со целосно анонимизирање на личните податоци на учесниците во постапката, освен името и презимето на судиите, јавните обвинители, државните правобранители и законските застапници на странките.

(3) Во случаите кога јавноста е исклучена во согласност со Уставот на Република Македонија, законот и ратификуваните меѓународни договори, судските одлуки не се објавуваат на веб-страницата на судот.

(4) Објавените кривични судски одлуки на веб-страницата на судот се бришат по истекот на рокот за бришење на осудата, во согласност со одредбите од

Кривичниот законик, а другите судски одлуки се бришат по истекот на пет години од денот на нивното објавување.

(5) Софтверското решение за објавување на судските одлуки на веб-страницата на судот содржи можност за нивно печатење, без да може да се врши менување, копирање и обработка на текстот на објавениот документ.

(6) Начинот на објавување и пребарување на судските одлуки на веб-страницата на судот се уредува со акт на министерот за правда.

Во праксата, како што беше утврдено преку бројните состаноци коишто беа одржани со клучни претставници на разни судски и државни институции, односно разни корисници, се доаѓа до заклучок дека има неколку области за кои, според корисниците, има потреба од нужно внимание. Беа посочени следниве области:

- Се објавуваат дури и споровите од мала вредност, како на пример, постапките за платен налог или прекршоци, што доведува до преоптоварување на системот;

- Самиот систем е веќе преоптоварен и бавен;

- Алатките за пребарување се несоодветни и не се доволно ефективни. Имено, нема можност да се изведе длабинско пребарување по соодветни клучни зборови, што би придонело за намалување на понатамошните потенцијални резултати;

- Иако секој суд има своја интернет-страница каде што се објавуваат судските документи, пребарувањето, главно поради горенаведените причини, често е многу бавно и дава премногу резултати, коишто не се корисни.

Можните решенија на овие проблеми ќе бидат наведени подолу.

Одредбата наведена во членот 10 од Законот за управување со движењето на предметите во судовите покренува неколку прашања.

Прво, временското ограничување од 2 дена за да се објават судските одлуки на интернет-страницата на судот често е недоволно за да се изврши задачата, особено земајќи го предвид големиот обем на работа во однос на анонимизирањето. Ова прашање беше истакнато на повеќе состаноци. Имено, беше потенцирано дека не е можно да се исполнат крајните рокови со постојните ресурсите кои се на располагање.

Второ, одредбата којашто предвидува исклучување на одлуки, односно нивно необјавување на интернет-страницата на судот, во случаи каде постапката се водела без да биде отворена за јавноста, придонесува за некомплетно објавување

на судската пракса. Имајќи ја предвид оваа последица за достапноста и квалитетот на судската пракса, можеби вреди да се размисли дали анонимизацијата и редактирањето на овој вид одлуки ќе биде доволно земена предвид, со цел да се обезбеди доволна заштита во таквите предмети. Сепак, ова прашање не беше покренато за време на состаноците.

Истите забелешки се однесуваат на барањата да се отстрани судската пракса од кривичното право, во согласност со застарувањето на кривични досиеја на физичките лица. Како во случајот со предмети кои не се отворени за јавноста, оваа одредба исто така придонесува за некомплетно досие на судската пракса и тоа може да биде земено предвид во однос на тоа дали преку анонимизацијата би се обезбедила доволна заштита. Сепак, ниту ова прашање не беше покренато за време на состаноците.

Обете одредби, односно необјавувањето на одлуките за предметите кои се затворени за јавноста и отстранувањето кривична судска пракса, во согласност со застарувањето на кривичното досие за физичките лица, водат кон некомплетно објавување на судската пракса, што евентуално би претставувало пречка во однос на обидот да се постигне унифицирана судска пракса. Можно решение за ова прашање би било да се креира посебна база на податоци за необјавена и отстранета судска пракса, којашто би била достапна за употреба само на судовите. Сепак, ова решение би можело да биде несоодветно поради фактот што само судиите ќе имаат пристап до оваа база на податоци. Ваквото решение би ги спречило адвокатите да имаат пристап до оваа судска пракса и би им оневозможило да ги засноваат своите аргументи на овој вид судска пракса. Оваа ситуација би довела до тоа да е неопходно да им се даде пристап и на адвокатите до оваа база на податоци, што пак, од друга страна, го покренува прашањето: дали и граѓаните би требало да имаат можност да бидат запознаени со целосната судска пракса, директно и да бидат свесни и запознаени со нивните права и обврски.

Конечно, една последна воведна забелешка, во однос на одредбите од став 5 од членот 10 од Законот за управување со движењето на предметите во судовите, којшто предвидува дека избраниот софтвер обезбедува печатење, но оневозможува менување, копирање и прилагодување на текстот на објавениот документ. Имено, како што ќе покаже и искуството, не постои документ, било во хартиена или во електронска форма, којшто не може да биде изменет.

Треба да се истакне дека во поглед на прашањето за алатките за пребарување, што беше посочено како прашање што бара внимание, за време на состаноците одржани со клучни претставници на судските и на државните институции беше истакнато, дека Европската Унија, преку Инструментот за претпристапна помош (ИПА) финансира проект: „Набавка на опрема за судските институции и за Управата за извршување на санкциите“, имплементиран од страна на САГА МК, со цел да ги поддржи судските институции, односно Судскиот совет, Советот на јавни обвинители, Академијата за судии и јавни обвинители и судовите со цел понатамошно зајакнување на независноста, одговорноста, професионалноста и ефикасноста на судството. Овој проект ќе воведне, меѓу останатите сегменти,

и Систем за управување со интернет-содржини којшто ќе обезбеди интернет-презентација на судовите преку еден единствен портал, автоматско објавување на судските одлуки, автоматска анонимизација на објавените лични податоци во судските одлуки, индексирање на судските одлуки за полесно пребарување, оцена за пребарувања на судски одлуки врз основа на различни критериуми, модули за соработка, интегрирање со постоечкиот АКМИС. Системот за управување со веб-содржини ќе се воведо кон крајот на 2015 г., па така очекуваме да го видиме резултатот на овој проект во блиска иднина.

ЕУ исто така го финансира и проектот „Понатамошна поддршка за независно, одговорно, професионално и ефикасно судство и промовирање на пробациска служба и алтернативни начини на санкционирање“ преку ИПА 2010, којшто воведо сегмент на развивање капацитети за истражување и анализа во рамките на Врховниот суд и останати средства за поголема унифицираност на праксата, сегмент којшто цели кон тоа да се зголеми ориентираноста кон корисниците и употребливоста на интернет-страниците на Врховниот суд и другите судови, електронските бази на податоци за предмети од судската пракса, како и алатки за пребарување, преку давање препораки за подобрување на интернет-страниците на судовите и информатичките системи со цел да има поголема пристапност и пребарување на предметите од судската пракса.

02

ИЗВОРИ НА ПРАВО И СУДСКО АРГУМЕНТИРАЊЕ

Како што и претходно беше споменато во овој извештај, состаноците одржани со разни клучни претставници од судските и другите правосудни институции во Македонија, водат до заклучокот дека има разлики во мислењата дали членот 98 од Уставот треба да биде толкуван на начин на којшто би овозможил поткрепа само на законски инструменти, вклучувајќи и меѓународни договори. Дотолку повеќе, има разлика во мислењата и дали, како последица тоа не би било во согласност со Уставот, доколку одредена судска одлука се осврне и се повика на претходен случај од судската пракса.

Со оглед на тоа што проблемот кој беше споменат погоре всушност содржи две одделни прашања, односно прашања во врска со допуштените извори на право и прашања во врска со прифатливите облици на судско аргументирање, овие две прашања ќе бидат елаборирани одделно во текстот којшто следува подолу.

2.1 | ИЗВОРИ НА ПРАВО

Членот 38 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата¹⁶ на Обединетите нации го предвидува следново:

1. Судот, чијашто функција е да одлучува во согласност со меѓународното право, за таквите спорови коишто се поднесени до него, ќе примени:
 - а. Меѓународни конвенции, општи или посебни, коишто воспоставуваат правила коишто се изрично признаени од страна на двете држави учеснички во спорот.

¹⁶Статутот на Меѓународниот суд на правдата, Обединети нации 1946

б. Меѓународниот обичај, како доказ за општа пракса прифатена како право.

в. Општите принципи на правото признаени од страна на цивилизираните нации.

г. Предмет на одредбите од членот 59, судските одлуки и предавањата на највисоко квалификуваните публицисти од различните нации, како споредни (супсидијарни) средства за утврдување на владеењето на правото.

2. Оваа одредба нема да ја прејудиира надлежноста на Судот да одлучи за случај *ex aequo et bono*, доколку страните се согласат на тоа.

Член 59, го предвидува следново:

-Одлуката на Судот нема обврзувачка сила освен помеѓу страните и во однос на тој одреден предмет.

Ова создава многу специфициран каталог на правни извори, со раслојување во 3 нивоа:

-Закони, обичај и општи принципи на правото на кои секогаш може да се потпреме,

-Јуриспруденцијата и судската литература може да се користат само како дополнително средство за аргументирање, додека судската пракса експлицитно нема никаков обврзувачки ефект надвор од односниот предмет,

-Општите принципи за здраворазумност можат да бидат применети само доколку обете страни се согласат на тоа.

Земајќи ја предвид претходната елаборација, јасно е дека судската пракса не може да се смета за извор на право. Последното особено се должи на фактот дека членот 59 експлицитно оневозможува каков било *erga omnes* ефект на судската пракса. Од друга страна пак, претходната елаборација исто така многу јасно посочува дека судската пракса може да се користи како дополнително (субсидијарно) средство при толкувањето на законот, и покрај фактот што таа не може да се смета за извор на право.

Доколку судската пракса се користи како дополнително средство при толкувањето на законот, тогаш прашањето што понатаму неизбежно ќе се постави, е дали потпирањето на судската пракса е можно и соодветно без експлицитно повикување на односната судска пракса. Како што подолу ќе биде елаборирано, таквата пракса, без експлицитно повикување на засегнатата односната судска пракса, може да претставува прекршување на најважните принципи на правото, како што се транспарентноста и правната сигурност.

Споредбено, Договорот за Европската Унија¹⁷ има поширок пристап кон оваа

¹⁷Договор за Европската Унија, Мастрихт 1992

проблематика. Член 19 од овој договор го предвидува следново:

-Судот на правдата на Европската Унија ги вклучува Судот на правдата, Општиот суд и специјализираните судови. Тој ќе осигура дека при толкувањето и применувањето на договорите се почитува правото.

Елаборирањето на втората реченица од текстот погоре покажува дека има два посебни елементи во нејзините рамки. Првиот елемент или првиот дел од реченицата ја востановува надлежноста на судот, односно толкувањето и примената на договорите. Толкувањето на оваа формулација е дека таа се однесува не само на договорите од ЕУ, туку и кон сите останати акти усвоени врз основа на договорите на Европската Унија како што се регулативите и директивите. Договорите на Европската Унија, заедно со регулативите и директивите коишто се усвоени со ЕУ договорите, се општо познати како правото на Европската Унија.

Оваа одредба, којашто ја востановува надлежноста на Судот, исто така се однесува и на поделбата на надлежноста помеѓу Судот на правдата на Европската Унија и националните судови. Последното толкување беше востановено и потврдено со случајот 314/85, Фото-Фрост. Имено, поделбата на надлежност е следнава: Судот на правдата на ЕУ има исклучива надлежност кога е во прашање правото на Европската Унија, додека пак националните судови имаат исклучива надлежност во врска со националните закони.

Вториот елемент, или вториот дел од втората реченица претставува паралела кон членот 38 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата, кој ги предвидува изворите на право коишто можат да бидат применети од страна на Судот, како што претходно е објаснето во овој извештај. На сличен начин, вториот дел од втората реченица од членот 19 од Договорот за ЕУ, ги предвидува изворите на право коишто можат да бидат применети од страна на Судот на правдата на ЕУ. Сепак, за разлика од одредбата предвидена во членот 38 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата, оваа одредба е многу поширока, бидејќи според неа Судот на правдата на ЕУ е обврзан единствено да осигура дека е испочитуван законот.

Во договорите на ЕУ нема паралела кон членот 59 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата. Сепак, во почетоците на ЕУ, имаше одредени двосмислености и нејаснотии во врска со тоа дали јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ треба да има *erga omnes* ефект. Ова прашање беше решено на прилично различен начин од решението на Меѓународниот суд на правдата. Имено, за разлика од јуриспруденцијата на Меѓународниот суд на правдата, којашто е ограничена со членот 59 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата, јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ има општ обврзувачки ефект.

Причината за ваквото сфаќање може да се најде во фактот што во ситуација кога нема такво ограничување како тоа предвидено со членот 59 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата и нема одредба којашто ја сместува јуриспруденцијата во рамките на секундарните извори на право, како тоа предвидено со член 38 од Статутот на

Меѓународниот суд на правдата, јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ може да се смета за еден од општите принципи на правото, коишто припаѓаат на примарните извори на право, како што е предвидено со членот 38 од Статутот на Меѓународниот суд на правдата.

Помалку радикално сфаќање зад ова толкување би било да се види *erga omnes* ефектот на јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ како прашање коешто се однесува само на должноста на националните судови да ја почитуваат јуриспруденцијата. Ова од друга страна пак, може да се гледа како приближување кон принципот *stare decisis*, којшто се почитува во англосаксонското право. Сепак, земајќи предвид дека националните судови не претставуваат дел од системот на Судот на правдата на ЕУ, ова прашање може да биде подобро објаснето како практична последица на принципот востановен во случајот *Фото-Фрост*.

Земајќи го предвид ова помалку радикално толкување, нема потреба јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ да се смета за формален извор на правото за Судот. Наместо тоа, може да се смета како дополнително средство за аргументирање кога се применува правото. Сепак, важно е да се потенцира дека иако јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ не може да се класифицира како примарен извор на право, туку како дополнително средство, во пракса повикувањето на јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ еволуирала во примарно средство за аргументирање пред Судот на правдата на ЕУ.

Како споредба, Европската конвенција за човекови права¹⁸ не содржи одредба којашто се однесува на изворите на право коишто Европскиот суд за човекови права може да ги применува при решавањето на предметите. Имено, членот 32 од Конвенцијата, којашто ја регулира надлежноста на Судот, го одредува следново:

1. Надлежноста на Судот се протега на сите прашања во врска со интерпретацијата и примената на Конвенцијата и на нејзините протоколи што ќе му бидат доставени според условите предвидени во членовите 33, 34, 46 и 47.

2. Во случај на спор во врска со надлежноста на Судот одлучува Судот.

Членот 32 од Конвенцијата е изменет со Протоколот 14, којшто го измени контролниот систем на Конвенцијата. Тој вметна повикување за изменетата верзија на членот 46, којшто во членот 46,1-2 одредува:

1. Високите договорни страни се обврзуваат да се придржуваат кон конечните пресуди на Судот во споровите во кои се странки.

2. Конечната пресуда на Судот му се доставува на Комитетот на министри, којшто го надгледува нејзиното извршување.

Оваа изменета одредба им дава обврзувачка сила на одлуките на Европскиот суд за човекови права на еден експлицитен начин. Сепак, оваа одредба повторно не дава никакво укажување за изворите на право. Во оваа смисла, вредно е да се

¹⁸Европска конвенција за човекови права, Совет на Европа, Рим, 1950

спомене дека став 12 од Објаснувачкиот меморандум кон Протоколот 14 дава некои објаснувања во врска со тоа: „Принципот на субсидијарност ги подвлекува сите мерки коишто се преземаат за да се зголеми ефикасноста на контролниот систем на Конвенцијата. Според членот 1 од Конвенцијата, должноста лежи кај високите договорни страни за да „им се признаваат на сите лица правата и слободите, под нивната надлежност“ коишто се гарантираат со Конвенцијата, додека пак улогата на Судот, според член 19, е „да го обезбеди почитувањето на обврските што за високите договорни страни произлегуваат од оваа конвенција“. Со други зборови, обезбедувањето на правата и слободите е примарна одговорност на страните; улогата на Судот е споредна“.

Се чини дека ова објаснување треба да биде протолкувано во смисла дека улогата на Судот треба да биде ограничена, и дека сфаќањето на Конвенцијата не треба да се проширува. Од друга страна пак, противниците на тоа толкување можат да дискутираат дека Европскиот суд за човекови права избрал да го примени опширното толкување на Конвенцијата, како што е тоа праксата на Судот на правдата на ЕУ. На пример, Европскиот суд за човекови права веќе го има применето опширното толкување на Конвенцијата во однос на прашањето за лицата коишто се овластени да изнесат одреден случај пред Судот. Судот сметал дека и правните лица, до одредена мера, се овластени да побаруваат права пред Судот.

Понатаму, член 46 став 3 од Конвенцијата, како што е ревидирано со Протоколот 14, го одредува следново:

-Доколку Комитетот на министри смета дека надгледувањето на извршувањето на конечна пресуда е попречено поради проблем во толкувањето на пресудата, прашањето може да го упати до Судот за да одлучи по прашањето за толкувањето. Донесувањето на одлуката дали прашањето да се достави до Судот бара двотретинско мнозинство на гласови од претставниците кои имаат право да заседаваат како членови на Комитетот.

Треба да се напомене дека Објаснувачкиот меморандум кон Протоколот 14 дава одреден увид во однос на ова прашање: „Целта на новиот став 3 е да му овозможи на Судот да даде толкување на пресуда, а не да се произнесе по мерките преземени од страна на високата договорна страна во согласност со таа пресуда. Не е одреден краен временски рок за доставување барања за толкување, бидејќи прашањето за толкувањето на одредена проблематика може да се појави во кое било време додека трае испитувањето на извршувањето на некоја пресуда, од страна на Комитетот на министрите. Судот е слободен да одлучува за начинот и формата на којшто сака да одговори на барањето. Обично, формацијата на Судот којшто ја има донесено првичната пресуда, одлучува за проблематиката на толкување на истото. Подеталните правила во согласност со кои ќе се води оваа нова постапка можат да бидат вклучени во деловникот на Судот.“

Членот 43 од Статутот на Судот на правдата на ЕУ дава основа за слично овластување на Судот. Имено, според оваа одредба, Судот на правдата на ЕУ е овластен да даде формално објаснување на своите пресуди. Уште повеќе, секој национален суд е

овластен да поднесе дополнителни прашања до Судот на правдата на ЕУ, доколку смета дека одговорите коишто се дадени на претходните прашања не се доволни, или не се доволно јасни. Освен тоа, Судот на правдата на ЕУ издава неделни сижеа на неговата јуриспруденција, каде што ги истакнува најзначајните проблематики коишто биле укажани од страна на Судот во неговите одлуки. Понатаму, тој исто така објавува соопштенија за печатот, коишто ги содржат неговите најзначајни одлуки. Европскиот суд за човекови права, го практикува истото.

Употребата на јуриспруденцијата од страна на Европскиот суд за човекови права е многу слична на онаа на Судот на правдата на ЕУ. Имено, јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права, се чини дека е најзначајната референца којашто се користи од страна на Судот кога се решаваат случаите, со што повикувањата на претходни одлуки на Судот се користат многу често и многу експлицитно. Сепак, како што е тоа случај во Судот на правдата на ЕУ, судската пракса не се смета за формален извор на право. На неа се гледа како на дополнително средство за аргументација што се однесува на примената на правото, иако може лесно да се дискутира дека има достигнато статус на вистински извор на право, поради опсежната употреба на повикувањето за претходни судски пресуди.

Во оваа смисла, може да се повикаме исто така на Уставот на Данска, како земја-членка на ЕУ, чијшто правен систем е сличен со македонскиот правен систем. Данскиот Устав не содржи одредби коишто ги регулираат изворите за право, коишто би се користеле од страна на данските судови, а ниту принципот *stare decisis* - којшто се применува во земјите со англосаксонско право - не се почитува во рамките на данското право.

Следствено на тоа данските судови, имаат надлежност да одлучуваат за законитоста на данските закони, како и да вршат уставна ревизија. Сепак, во пракса, пониските судови се воздржуваат од вршење на тие задачи. Овие задачи се пренесуваат во повисоките судови и во Врховниот суд.

На сличен начин, пониските судови ја почитуваат судската пракса на повисоките судови, и покрај фактот што судската пракса на повисоките судови не е формално обврзувачка за нив. Понатаму, земајќи ја предвид важноста на почитувањето на принципот на правната сигурност, исто така има едно неформално почитување на судската пракса од страна на судови коишто се на исто ниво. Сепак, многу е важно да се забележи дека ова почитување зависи од степенот на практичен пристап до судската пракса.

Претходната елаборација води до заклучок дека јуриспруденцијата, вклучително и подготвителните содржини и материјали поднесени до парламентот во однос на усвојувањето на одредени закони, претставува едно од примарните средства за аргументирање пред данските судови. Сепак, сето ова не значи дека јуриспруденцијата претставува формален извор на право во Данска.

За време на состаноците коишто се одржаа со бројни клучни претставници од различни судски и државни институции низ Македонија, гледната точка којашто

беше искажана во контекст на прашањето дали судската пракса се смета за извор на право, беше дека таа не претставува извор на право. Оваа гледна точка беше базирана на членот 98 од Уставот. Имено, тој се толкуваше во смисла дека тој не допушта судската пракса да се смета за извор на право, што се чини дека е соодветно толкување на таа уставна одредба.

Истовремено, иако со одреден степен на воздржаност, националните судови започнаа да ја користат и да се повикуваат на јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права во пресудите на повисоките судови, како што се Врховниот и Уставниот суд¹⁹.

Сепак, за време на повеќе состаноци, беше изразена гледната точка дека судската пракса, собрана и објавена од страна на новоосновените одделенија за судска пракса, особено судската пракса објавена од страна на Одделот на Врховниот суд за судска пракса, треба да се смета како обврзувачка за пониските судови. Од друга страна пак, на некои состаноци оваа гледна точка се негираше како неточна, и беше објаснето дека тоа е остаток од југословенскиот систем, односно дека причината за таквото неправилно гледање е резултат на неправилното продолжување на праксата востановена од страна на југословенскиот систем. Имено, во југословенскиот систем, Врховниот суд беше обврзан да формулира посебни мислења, коишто се нарекуваа сентенци, коишто беа дел од јуриспруденцијата и беа обврзувачки за пониските судови.

Понатаму, се чини дека во тек е дебата и неизвесност во однос на правниот ефект на *начелните ставови* од една страна, и правните мислења, од друга страна, коишто ги дава Врховниот суд²⁰. Земајќи предвид дека *начелните ставови* не се поврзани со одреден случај, туку со општ проблем или прашање коешто произлегло или пак би можело да произлезе во иднина, тие се сметаат дека се „повеќе обврзувачки“. Што се однесува до правните мислења сепак, бидејќи се поврзани со индивидуален предмет, тие се сметаат за „помалку обврзувачки“ и поубедливи. Во секој случај, може да се изведе заклучок дека нема јасна законска норма по однос на моменталниот правен ефект на начелните ставови и правни мислења.

Со цел да се воспостави ефектот на начелни ставови и правни мислења, треба да се изведе еден едноставен тест. Тестот ќе се состои од следново прашање: доколку некој понизок суд не следи начелни ставови или правно мислење дадено од страна на Врховниот суд, дали таквото однесување и одлуката донесена во таа смисла, ќе се сметаат дека се спротивни на законот? Уште повеќе, дали таквото неисполнување од страна на понискиот суд се смета за основа за жалба, без разлика на нејзината природа?

Во секој случај, треба исто така да се забележи дека општото разбирање на правната заедница, особено на пониските судови, е тоа дека претходните одлуки

¹⁹Важноста на судската пракса од Европскиот суд за човекови права за владеењето на правото во Република Македонија, Мирјана Лазарова Трајковска, судија во Европскиот суд за човекови права, Европско право, стр.20

²⁰Треба да се истакне академската дилема, којашто води потекло од овој пристап. Доколку пониските судови се сметаат за обврзани со тие правни начелни ставови, дали нивното непочитување ќе претставува кршење на законот, односно дали понискиот суд во тој случај би направил грешка при одредена постапка или закон?

на Врховниот суд се од убедлива природа, наместо од обврзувачка природа.

Во врска со прашањето за формулирање посебни мислења од страна на Врховниот суд, наречени сентенци, како дел од јуриспруденцијата, односно селектирајќи само одредени елементи од одлуките на Врховниот суд да бидат обврзувачки за пониските судови, генерално, се чини дека не е препорачлив систем. Ова би било случај без оглед на фактот дали има основа во Уставот за таквите елементи од судската пракса на Врховниот суд да бидат обврзувачки за пониските судови. Во однос на ова, ќе се повикаме на данската пракса. Имено, во Данска, сите случаи на Врховниот суд се објавуваат, додека судската пракса се смета дека е само важно средство за аргументирање.

а | СРЕДСТВО ЗА АРГУМЕНТИРАЊЕ

Јуриспруденцијата на Меѓународниот суд на правдата, Судот на правдата на ЕУ и данските судови, како што е објаснето погоре, не е формален извор на право, но е признаено како значајно средство за аргументирање. Доколку повеќе, во однос на јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ, може да се дискутира дека таа претставува формален извор на право.

Овој дел ќе се сосредоточи на одговарање на две прашања. Првото прашање е дали толкувањето на позитивните македонски закони, вклучувајќи го Уставот, особено неговиот член 98, ја исклучува употребата на јуриспруденцијата како средство за аргументирање. Второто прашање е дали толкувањето на погоре наведеното право, овозможува да се вклучи повикување на одредена јуриспруденција на којашто ќе може да се потпре, со цел да се аргументира.

Може да се расправа дали повеќето судии, кога одлучуваат по предмети, ќе се придржуваат или пак ќе имаат пристап до правна библиотека, и ќе ја користат литературата којашто е обезбедена од страна на таа правна библиотека со цел да решат разни прашања на неизвесност, во однос на некој одреден предмет. Но, како што е објаснето погоре, само Статутот на Меѓународниот суд на правдата, во рамките на неговиот член 38, експлицитно дозволува да се користи литература како средство за аргументирање. Сепак, треба да се истакне дека Статутот на Меѓународниот суд на правдата дозволува употреба само на „највисоко квалификуваните публицисти од различните нации.“ Оваа понатамошна квалификација на литературата којашто може да се користи како средство за аргументирање може да биде разумно објаснета само со фактот дека се однесува на литературата кон којашто може експлицитно да се повика како дел од аргументирањето.

Судот на правдата на ЕУ има усвоено различна пракса по однос на ова прашање. Имено, праксата на Судот на правдата на ЕУ е базирана на поделбата на задачи

помеѓу Судот и неговиот Генерален правен застапник, којшто е член на Судот, но не е овластен да учествува во одлучување на предметите. Улогата на Генералниот правен застапник е да му претстави на Судот предлог за начинот на решавање на предметот, врз основа на аргументациите дадени од страните на спорот. Предлогот на Генералниот правен застапник не е обврзувачки за Судот, но Судот може да одлучи да ја заснова својата одлука врз него.

Понатаму, врз основа на праксата усвоена од страна на Судот на правдата на ЕУ, Генералниот правен застапник, кога дава аргументација во однос на некој одреден предмет, опширно ќе ги користи двете јуриспруденции и литературата како извор на аргументирање. Покрај тоа, Генералниот правен застапник исто така ќе користи експлицитни фусоти повикувајќи се на сета користена литература, без да има обврска да тврди дека само делата на највисоко квалификуваните издавачи биле користени како референца.

Сепак, треба да се забележи дека самиот Суд никогаш нема да се повика на одредена литература. Наместо тоа, ќе се повика на сопствената јуриспруденција, на многу експлицитен и фреквентен начин. Јуриспруденцијата изградена од страна на Судот на правдата на ЕУ е многу цврста и многу ретко се менува, како во познатиот предмет C-267/91, Кек и Митуар [Keck and Mithouard]. На овој начин, Судот на правдата на ЕУ одржува висок степен на конзистентност во однос на својата јуриспруденција, којашто следствено, исто така дава висок степен на правна сигурност на јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ.

Одредени коментатори, тврдат дека ова не е реалниот приказ на ситуацијата, и дека во пракса Судот почесто ја менува својата јуриспруденција, но тие не даваат доволно аргументи за да го докажат ова нивно тврдење.

Во секој случај, може лесно да се заклучи дека најважното, и истовремено најефикасното средство за аргументирање за еден адвокат кој поднесува предмет пред Судот на правдата на ЕУ, е експлицитното повикување на јуриспруденцијата на Судот. Истата пракса се применува и кога еден адвокат ќе поднесе предмет пред данските судови. Иуште повеќе од тоа, кога ќе поднесе предмет пред данските судови, адвокатот може да се повика и на подготвителните работи (*travaux préparatoires*), коишто се речиси еднакво ефективно средство за аргументирање.

Праксата да се користи повикувањето на подготвителните работи, како средство за аргументирање, не е добро воспоставена во Судот на правдата на ЕУ. Најразумното објаснување зад оваа ситуација е веројатно не многу транспарентниот карактер на законодавната постапка на ЕУ, којашто на почетокот не била многу транспарентна. Сепак, тие процедури, денес се изменети, особено во смисла на нивната транспарентност која исто така овозможува почеста употреба на експлицитно повикување на подготвителните работи во рамките на јуриспруденцијата на Судот на правдата на ЕУ.

Што се однесува до Европскиот суд за човекови права, употребата на повикувањето на подготвителните работи е ограничена. Ова е во согласност со членот 32 од Виенската конвенција за договорно право²¹, којашто е објаснета од страна на Комисијата на Европскиот суд за човекови права за случајот Голдер против Обединетото Кралство²² : „Според членот 32 од Виенската конвенција

²¹Виенска конвенција за договорно право, Виена, мај 1969

²²*Golder vs UK* (апликација бр. 4451/70) пресуда на 21.11.1975

за договорно право, подготвителните работи се само додатни средства кон коишто може да се прибегне, за (а) да се потврди значењето коешто резултира од примената на 'општото правило', (б) да се одреди значењето кога тоа правило го остава истото двосмислено или затскриено, или (в) да се исправи одреден резултат којшто е очигледно апсурден или неразумен, но во толкувањето на членот 32 од страна на Комисијата, да не се оддалечува од резултатот на примената на општото правило во други случаи."

Данските судови развија пракса, слична на онаа на Судот на правдата на ЕУ според која не се повикуваат на литература во рамките на текстови од јуриспруденцијата. Сепак, кога се објавува јуриспруденцијата, уредниците кои ја издаваат јуриспруденцијата, ги додаваат соодветните референци за литературата во вид на фусноти. Сепак, како што е случај со Судот на правдата на ЕУ, ова постапување одразува само одредена востановена пракса. Имено, она што претходно го објаснивме не значи дека Судот на правдата на ЕУ или данските судови не допуштаат да се користи експлицитно повикување на правна литература во нивната јуриспруденција.

Навраќајќи се кон дискусијата во однос на прашањето, дали толкувањето на Уставот на Република Македонија, односно на членот 98 би била дека, експлицитно повикување на средства за аргументирање, како јуриспруденцијата, би требало да биде исклучена, треба да се потенцира дека таквото толкување на одредена уставна одредба е тешко да се воспостави. Имено, може да се дискутира дека членот 98 од Уставот на Република Македонија, којшто ги предвидува изворите на право, не може да се толкува на начин дека тој ја оневозможува употребата на можни средства за аргументирање.

Земајќи го предвид претходното тврдење, може понатаму да се дискутира дека користењето на повикувањето на јуриспруденцијата не значи дека тоа се користи како аргумент да се востанови посебна состојба на право. Тоа повеќе се користи како аргумент дека конкретното толкување на изворите на право, дадено од страна на конкретниот суд, е силно поддржано како точно, земајќи предвид дека и други судови извршиле слично толкување во претходни слични случаи.

Овој начин на третирање на јуриспруденцијата, кој не ѝ дава статус на извор на право, не може да се тврди дека значи прекршување на уставната одредба на членот 98. Ова дава одговор на прашањето дали толкувањето на позитивното македонско право, вклучувајќи го и Уставот, ја исклучува употребата на јуриспруденцијата како средство за аргументирање и го остава отворено прашањето дали толкувањето на членот 98 од Уставот оневозможува експлицитно повикување на јуриспруденцијата или не.

Во оваа смисла, кога се елаборира и кога се одговара предметната проблематика, многу е важно да се потенцира дека иако членот 98 од Уставот ги предвидува само изворите на право коишто можат да се користат со цел да се одлучува

по предметот, самиот текст не може да се чита на еден тесен начин, односно дека една судска одлука може да содржи само експлицитно повикување на тие одредени извори на право.

Таквото тесно и ограничено толкување воопшто не би имало никаква смисла, особено земајќи предвид дека една судска одлука може да се повика на многу други елементи, како на пример факти и вреднувања кои се преземени од страна на различни експерти, што придонесува кон начинот на толкување и примена на изворите на право во конкретниот предмет. Следствено, ова води кон тоа ние да донесеме заклучок дека експлицитното повикување на јуриспруденцијата, е исто така возможно.

Претходната елаборација неизбежно покренува едно друго прашање. Прашањето е, дали воопшто има смисла да се подготвуваат судски одлуки без да се земе предвид, и да се направи експлицитно повикување на јуриспруденцијата. Не само што отсуството на земање предвид на јуриспруденцијата може да се види како претставување на ирационално судиско однесување, туку исто така тоа создава пречка кон постигнување повисок степен на унифицирање на судската пракса, како и зголемената предвидливост и правна сигурност. Во оваа смисла, треба исто така да се забележи дека неопходноста на зголемувањето на степенот на униформираност на судската пракса во македонскиот правен систем беше проблематика којашто беше експлицитно истакната на сите состаноци со судските и државните институции низ земјата.

Земајќи го предвид претходно кажаното, очигледно е дека постигнувањето на поголем степен на унифицирање на судската пракса е невозможно без експлицитно повикување на јуриспруденцијата, којашто била консултирана и користена како средство за аргументирање во судските одлуки. Во оваа смисла, ќе се создаде поволна средина за унификација на судската пракса, којашто ќе обезбеди повисока предвидливост и правна сигурност.

Некои можат да дискутираат дека идентификувањето на линиите на развој што се однесуваат на создавање на средина за унифицирање на судската пракса не е задача на судиите, туку задача на академците. Сепак, треба да се земе предвид дека унификацијата на судската пракса е многу значајна задача и не може да се остави да биде решавана само од страна на академиците.

Исто така, други може да дискутираат дека идентификувањето на линиите на развој што се однесуваат на создавањето на средина за унификација на судската пракса треба да биде задача на нововостановените одделенија за судска пракса во рамките на судовите низ Македонија. Сепак, не би имало никаква смисла да не се бара од судиите да ја идентификуваат јуриспруденцијата којашто била користена како средство за аргументирање во некој одреден предмет, а да бараат од одделенијата за судска пракса да ја идентификуваат јуриспруденцијата и линиите на развој што се однесуваат на создавање на средина за унифицирање на судската пракса.

Земајќи ги предвид сите причини коишто се наведени погоре, силно се

препорачува, судовите во Република Македонија да ја развијат праксата на експлицитно повикување на судската пракса, којашто била користена како средство за аргументирање. Доколку не се развие оваа пракса, многу е веројатно дека ресурсите коишто се инвестирани при објавувањето на јуриспруденцијата на интернет-страниците на судовите нема да бидат ништо повеќе од трошење на средства. Имено, без да се направи повикување на судската пракса којашто е користена како средство за аргументирање на одредена судска одлука, објавувањето на јуриспруденцијата во огромна мера ќе ја загуби сопствената важност, особено во контекстот на зголемување на правната сигурност и создавање на соодветна средина за достигнување каква било унификација на судската пракса.

Исто така, треба да се забележи дека на неколку состаноци беше посочено дека, во рамките на судската пракса на македонските судови, се дава експлицитно повикување на јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права. Истовремено, на некои состаноци беше посочено дека повикувањето на македонската судска пракса е можно, но тоа се смета или за многу невообичаено, или пак за непосакувано во пракса.

Во рамките на претходниот контекст, вредно е да се спомене дека во последните неколку години, постои растечки тренд на интегрирање на Европскиот суд за човекови права и јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права во текстовите на македонските закони. На пример, Законот за граѓанска одговорност за навреда и клевета²³, донесен во 2012 година, обезбедува основа да се применат ставовите на Европскиот суд за човекови права искажани во неговите одлуки. Во однос на ова, Одделот за граѓански предмети при Врховниот суд на Република Македонија усвои Заклучок дека членот 400 од Законот за парнична постапка од 2005 година, одредува дека одреден предмет може да биде повторно отворен доколку Европскиот суд за човекови права донесе конечна пресуда со којашто е одлучено дека е утврдена повреда на Конвенцијата. Врховниот суд на Република Македонија во согласност со праксата на Европскиот суд за човекови права во Стразбург, истакнува дека толеранцијата на индивидуалните мислења е важна компонента на демократскиот политички систем. Општо, погледите на еден судија секогаш се значајни за јавноста и тие не смеат да останат надвор од јавната дебата. Судовите и судиите како јавни службеници не дејствуваат во вакуум, па така јавната дебата во однос на нив и критицизмот спрема судскиот исход не можат да бидат забранети. Мислењата имаат право на слободно изразување и не можат да бидат етикетираны како кривично дело и прекршок според членот 173 од Кривичниот законик²⁴.

Понатаму, во овој контекст, треба исто така да се спомене дека, Академијата за судии и јавни обвинители, со поддршката на различни донатори и проектни партнери, успеа да објави значителен број збирки на различни предмети од големо значење

²³Закон за граѓанска одговорност за клевета и навреда, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 143/12

²⁴Важноста на судската пракса од Европскиот суд за човекови права за владеењето на правото во Република Македонија, Мирјана Лазарова Трајковска, судија во Европскиот суд за човекови права, Европско право, стр. 20

на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ. Одреден број од тие збирки во писмена форма се дистрибуирани низ судовите, додека нивните електронски верзии се достапни на интернет-страницата на Академијата.

Степенот на важност и ефектот на одлуките на Европскиот суд за човекови права можат лесно да се видат во одредбите на следниве закони за постапки:

-Законот за кривична постапка²⁵, којшто дава законска основа за повторување постапки, врз основа на конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права, којашто утврдува повреда на човековите права и слободи гарантирани со Конвенцијата, за време на постапката пред домашните судови;

-Законот за парнична постапка, којшто исто така дава основа за повторување на постапките по конечна пресуда на Европскиот суд за човекови права. Оваа одредба оди уште подлабоко и предвидува дека за време на повторувањето на постапките, судовите се обврзани да ги почитуваат правните гледишта кои ги изразува Европскиот суд за човекови права во неговите конечни пресуди, каде се утврдени повреди на правата и слободите кои ги штити Конвенцијата.

Понатаму, Врховниот Суд на Р. Македонија има мандат да одлучува за прашања во врска со правото на судење во разумен рок, што го гарантира членот 6 од Конвенцијата, на барање на страните. Истото се прави во постапка којашто е опишана со закон пред судовите во Република Македонија. Сепак, овој мандат не му е даден само како форма, бидејќи е овозможена рамка и водич за начинот на употреба и примена на материјалните закони. Како и во однос на овие случаи, Врховниот суд е должен да одлучува во согласност со правилата и принципите одредени од страна на Конвенцијата и јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права.

На пример, во врска со пресудата на предметот на Стојменов²⁶, гледајќи дека измените на Законот за кривична постапка се поврзани со долги постапки, Одделот за кривично право при Врховниот суд заведе начелен став дека „за секоја слобода и право кои се назначени во Конвенцијата и чија заштита е овозможена пред Европскиот суд за човекови права, судовите во Република Македонија директно ќе ги применуваат пресудите на Судот во согласност со кривичната постапка и при образлагањето на нивните одлуки ќе се повикува на судската пракса на Европскиот суд за човекови права“. Ова беше јасна порака кон сите судови дека тие, исто како Врховниот суд во кривичните постапки, директно ќе треба да ја применат јуриспруденцијата на Судот во Стразбург²⁷.

²⁵Закон за кривична постапка, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 150/10, 51/2011, 100/2012

²⁶Стојменов vs Р.М (апликација бр.. 17995/02) пресуда на 05.IV.2007

²⁷Важноста на судската пракса од Европскиот суд за човекови права за владеењето на правото во Република Македонија, Мирјана Лазарова Трајковска, судија во Европскиот суд за човекови права, Европско право, стр. 19

Земајќи го предвид овој контекст, се чини многу веројатно дека прифаќањето на употребата на јуриспруденцијата како средство за аргументирање исто така ќе бара и да се поработи на промена на ставот, иако на некои состаноци беше посочено дека активната употреба на јуриспруденцијата како средство за аргументирање беше веќе широко промовирана од страна на Академијата за судии и јавни обвинители, што секако е добар чекор напред кон достигнување повисок степен на унифицирање на судската пракса.

03

ОБЈАВУВАЊЕ И БАЗИ НА ПОДАТОЦИ

Како што е претходно објаснето погоре, одредбата од членот 10 од Законот за управување со движењето на предметите во судовите ги предвидува начинот и условите коишто треба да се почитуваат во однос на анонимизирање и објавување на пресуди. Сепак, за време на повеќето состаноци, беше јасно нагласено дека судовите се соочуваат со проблеми кои се однесуваат на анонимизирањето и објавата на пресудите заради обемот и нивото на анонимизацијата, која често пати претставува пречка во пресретнување на рокот од два дена за објавување на пресуда.

Во текот на неколкуте состаноци, беше посочено дека сите судски одлуки, кога ќе се објават на интернет-страниците на соодветните судови, истовремено се префрлаат во централна база на податоци, која се внесува од страна на Одделот за судска пракса во Врховниот суд. Правниот основ за овој вид паралелен пренос не беше идентификувана. Дотолку повеќе што на неколку состаноци, беше изјавено дека оваа база на податоци не е многу корисна во пракса, иако внесен е доста голем обем на податоци за пребарување во АКМИС. Ова е главно заради недостаток на соодветни алатки за пребарување, како и заради фактот што овие податоци не се целосно пренесени, заедно со судските одлуки, во актуелната база на податоци за судска пракса.

Што се однесува до техничките аспекти на базата на податоци, најчесто изразувано мислење на состаноците беше дека, иако базата на податоци е првично создадена за исполнување на барањата на судовите, во пракса се покажа дека постојат неколку текови, на кои итно треба да им се обрне внимание во блиска иднина:

- Постои пренатрупување на системот заради многуте одлуки кои се објавуваат.
- Нема соодветен пребарувач, со соодветни клучни зборови и филтери, т.е. не постојат напредни алатки за пребарување како дел од интернет-страниците на судовите, кои би дозволиле пребарување по клучни зборови.

-Дури и претходните пресуди, кои биле укинати или вратени на повторно судење од страна на повисоките судови, се појавуваат во пребарувањата како „позитивни“.

-Судовите немаат капацитети за да имаат одбори за уредување на содржината.

Овој конкретен дел ќе се фокусира на главните последици и можните решенија кои можат да се применат во поглед на овие проблеми.

а | ОБЈАВУВАЊЕ

Јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ се објавува на нивните интернет-страници, кои истовремено се база на лесно пребарување податоци, на најразличните одлуки на соодветните судови. Оваа вообичаена пракса на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ се разликува само во однос на нивото на достапни области за пребарување. Имено, Европскиот суд за човекови права има база на податоци чии области на пребарување продолжуваат да се ограничуваат до одреден степен, додека базата на податоци на Судот на правдата на ЕУ претставува добро развиена база на податоци, со напредни механизми за пребарување.

Понатаму, и Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ ги следат истите правила за постапка во поглед на рокот т.е. временското ограничување за донесување пресуда. Имено, тие имаат процедура според која пресудата не се донесува веднаш по завршување на судското рочиште. Исто така, не се предвидени рокови во поглед на временското ограничување за донесување пресуда. Може да се каже дека единствениот исклучок во врска со ова правило е принципот утврден од страна на Европскиот суд за човекови права, кој им ја наметнува обврската на судовите да донесат правда во разумен рок.

Како последица на тоа, по завршувањето на судското рочиште, одреден временски период се поминува во разгледување и составување на судската одлука, како и на подготовка на одлуката за објавување.

Праксата развиена од страна на Судот на правдата на ЕУ, во овој поглед, е сите судски одлуки во нивната база на податоци да се објават на денот на кој се донесени. Како и да е, одредени технички проблеми, како преводот, можат да наметнат одредени задоцнувања од време на време.

Што се однесува на прашањето за анонимизација на пресудите, и Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ имаат слични правила.

Пресудите на Европскиот суд за човекови права, по општо правило, не се анонимизирани. Сепак, жалителот има право да побара анонимизација, во согласност со условите утврдени со Правило 47.4.

-Жалителите кои не сакаат нивниот идентитет да се открие пред јавноста ќе укажат на тоа и ќе поднесат изјава за причините со кои го оправдуваат таквото отстапување од нормалното правило на јавен пристап до информации во постапките пред Судот. Судот може да даде овластување за анонимност или да ја додели анонимноста по сопствена дискреција.

Во Судот на правдата на ЕУ, исто така постои општо правило дека пресудите се објавуваат без претходна анонимизација. Како и да е, исто како во случајот со Европскиот суд за човекови права, Правилникот за постапки на општиот суд (ЕУ), во својот член 48, овозможува исклучок од ова правило, под услов да се исполнети следните услови:

-На образложено барање од страна на лице, направено на посебен документ, или по своја иницијатива, Општиот суд (ЕУ) има право да го изостави името на страна во спорот или на кое било друго лице спомнато во врска со постапките, или одредени податоци, од тие документи кои се однесуваат на предметот до кој јавноста има пристап, доколку постојат оправдани причини за чување во тајност на идентитетот на личноста или податоците.

Лесно може да се заклучи дека општата пракса на двата суда е да ги објавува судските одлуки без какви било уреднички интервенции. Анонимизацијата на судските одлуки претставува исклучок и може да се овозможи само ако страната достави образложено барање. Исто така треба да се истакне дека анонимизацијата е општо ограничена на заменување на целосните имиња со иницијали.

За споредба, во Данска, што се однесува до граѓански и управни случаи, дозволено е да помине одреден временски период помеѓу судското рочиште и донесувањето на одлуката. Од друга страна, во поглед на кривични предмети, исходот се објавува на крајот на судското рочиште. Сепак, подготвувањето на целосната одлука е дозволено по завршување на судското рочиште. Општо, во Данска не постојат рокови наменети за подготвување на судската одлука. Но, принципот за донесување пресуда во разумен рок, воспоставен од страна на Европскиот суд за човекови права, се применува и тука.

Судските одлуки донесени и во рамките на македонскиот правен систем, како што беше објаснето на состаноците, мора да бидат изготвени во рок од 3 дена по донесување на пресудите во судот. Во кривичните случаи, резултатот мора да биде објавен на крајот на главниот претрес. Како што беше објаснето на состаноците, овие строги временски ограничувања беа наметнати како мерка против евентуални тајни работи зад затворени врати. Сепак, не беше дадено објаснување за тоа, како

временското ограничување од 3 дена предвидено за донесување на пресудите се комбинира со временското ограничување од 2 дена предвидено за објавување на пресудите на интернет-страницата на судот.

Во Данска не постои обврска за автоматско објавување на судските одлуки. Сепак, врз основа на правото на пристап до документи, секое лице коешто може да докаже дека има релевантен интерес за конкретниот предмет, вклучувајќи и академици, смее да поднесе барање со цел добивање препис од конкретната судска одлука. Од друга страна пак, правото на пристап има ограничена практична вредност, заради фактот дека не постои пребарувачки пристап до јуриспруденцијата, кој ќе овозможи идентификација на релевантните одлуки.

Овој недостаток во поглед на отсуството на пребарувачки пристап на јуриспруденцијата е надоместен со објавување на избрана јуриспруденција. Објавувањето го спроведува приватна компанија, која објавува одбрани предмети, преземени од страна на комисија составена од судии. Структурата на изборот вообичаено се состои од сите случаи на Врховниот суд, околу 10% од случаите на Вишиот суд и околу 1% од случаите на Општинскиот суд. Овие одбрани случаи вообичаено се објавуваат без анонимизација. Единствените исклучоци од ова правило се во поглед на одредени кривични предмети и предмети на семејно право, каде што целосните имиња на лицата се заменети со иницијали.

Предметите одбрани од страна на комисијата на судии се објавени во база на податоци која може целосно да се пребарува, со соодветни алатки за пребарувања. Сепак, пристапот до оваа база на податоци е овозможен врз основа на претплата, чија цена е доста висока, а која до одреден степен, го ограничува пристапот до базата на податоци. Од друга страна пак, може да се каже дека јавноста го смета за важечки и соодветен изборот на клучните предмети направен од страна на комисијата на судии, заради општото високо ниво на доверба во судските институции во Данска. Но, постоеја и сомнежи во овој систем, предизвикани со необјавувањето на одредени сензитивни предмети.

Сепак, веќе некое време во Данска се води дискусија во поглед на прашањето дали приватната компанија овластена за објавување на избрани поважни предмети треба да продолжи со оваа дејност во време кога забрзаниот развој на интернет-технологијата овозможува многу можности за државата да ја преземе оваа дејност. За сега, овластувањето за објава на избрани случаи останува кај приватната компанија. Како главен аргумент на државата против одземањето на оваа дејност од друштвото и нејзин пренос на јавните власти, е дека општата база на податоци би била преголема и без практична вредност за пребарувања.

Од друга страна, изгледа дека противаргументите имаат поголема веродостојност. Доколку општата база на податоци на јуриспруденцијата се направи достапна, најразличните иницијативи на приватност и јавниот сектор би можеле да обезбедат различни алатки за пребарување со цел да се добијат потребните податоци од општата база на податоци. На пример, постојат најразлични алатки кои се слични на пребарувачот Гугл, коишто можат лесно да овозможат пребарување на конкретни поими.

Најдобрите практики, објаснети погоре, треба да се земат предвид пред да се одлучи на кој начин Република Македонија би можела најдобро да го реши проблемот со објавување на судската пракса. Изгледа дека праксата на Данска не би требало да се препорача, бидејќи е критикувана и во самата земја. Имено, имајќи предвид дека Република Македонија е сè уште релативно нова демократија, не би било најдобро решение да се воведат таков систем, каде што комисија на судии ги избира релевантните случаи кои треба да се објават.

Во оваа смисла, предмет на разговор за време на некои од состаноците беше дали таквиот избор на релевантни случаи кои треба да бидат објавени, не е главната улога на ново воспоставените оддели за судска пракса. Од друга страна, беше нагласено дека постои проблем во поглед на нередовните објавувања од страна на овие оддели и фокусот на необични предмети.

Исто така може да се додаде дека изборот на случаи, иако многу корисен, може да биде извор на правна несигурност за практичарите. Имено, тие нема да имаат целосен пристап до судската пракса и ќе бидат лишени од можноста сами да изберат случаи, што може да се искористат како средство за аргументирање.

Претходно споменатото води до заклучок дека би било препорачливо да се задржи актуелната пракса на објавување на сите судски одлуки на интернет-страниците на судовите и нивно вклучување во единствена база на податоци, управувана од страна на Одделот за судска пракса при Врховниот суд. Исто така, имајќи предвид дека различните одбрани и уредени предмети би можеле да бидат многу корисно средство за аргументирање, треба да се поддржи работата на различните оддели за судска пракса.

Сепак, многу е важно објавувањето одлуки на интернет-страниците на судовите да се направи попрактично и полесно за ракување. Практиката на Европскиот суд за човекови права и Судот на правдата на ЕУ би можела да се земе предвид во овој поглед, во смисла на тоа дека само по барање на странката, поднесено на почетокот на постапката и под услов да има соодветно оправдување, судот може да додели анонимност. Нивото на оправданост потребно за одобрување на барањето за анонимност ќе зависи од областа на правото во кое спаѓа конкретниот предмет.

Понатаму, изгледа дека Законот за управување на движењето на предметите во судовите предвидува поинакво ниво на анонимност за различни судски пресуди, т.е. нивото на анонимност би зависело од тоа дали судската одлука е правосилна или не. Имено, за правосилната одлука се применува ограничена анонимизација, додека одлуките кои сè уште не се правосилни и за кои може да се поднесе жалба се предмет на поголема анонимизација, која влијае на одлуката и во концептуална смисла.

Како што беше истакнато на состаноците, обврската за спроведување на концептуална анонимизација, што се однесува до одлуките кои сè уште не се правно-обврзувачки, е речиси невозможно да се постигне соодветно и навремено, особено со ограничените ресурси кои се на располагање на судството. Иако на некои од

состаноците беше кажано дека обврската за анонимизација на сите предмети била погрешно толкувана, изгледа дека ова гледиште не е точно и дека оваа обврска е во рамките на законот.

За споредба, Европскиот суд за човекови права нема жалбена постапка, но ги објавува првичните одлуки, иако не се сè уште потврдени од страна на ЕСЧП, што може да вклучува некои можни измени. Што се однесува до анонимизацијата, Судот не прави разлика помеѓу првичната и финалната објава. На сличен начин, и Судот на правдата на ЕУ и судовите во Данска не прават разлика во врска со анонимизацијата помеѓу одлуки кои можат понатаму да бидат предмет на жалба и оние кои се правосилни, иако и за двете се предвидени жалбени постапки.

Една од главните загрижености во поглед на проблемите за анонимизација изразени на состаноците беше дека во случај една судска одлука да не е правосилна и, во согласност со тоа би можела да биде предмет на жалба, треба да се осигура дека страните ќе добијат поголем степен на заштита од увид на јавноста во судските одлуки, главно заради фактот што одлуката би можела да биде сменета по жалбата. Претпоставувајќи дека ова тврдење е точно, би изгледало соодветно да се измени законот во смисла да се предвиди дека една судска одлука може да биде објавена само по истекот на периодот за жалба, или откако таа станала правосилна.

Што се однесува на анонимизацијата на судските одлуки, треба да биде забележано дека и Судот на правдата на ЕУ и данските судови не го сметаат објавувањето на одлука за која може да биде поднесена жалба, без каква било анонимизација, за некое проблематично прашање. Сепак, во Данска, како што објаснивме претходно, овој вид објавување е исто така врз основа на изборот на релевантни одлуки од страна на комисијата на судии.

b

БАЗИ НА ПОДАТОЦИ

Овој дел се фокусира на проблемот на опции за пребарување кои ги содржи базата на податоци. Како што се утврди на состаноците, судовите го користат АКМИС за регистрација на предметите. Истовремено, многу релевантни податоци за одреден предмет се внесуваат во АКМИС. Овој систем е унифициран, создаден за текот на предметите низ судот, почнувајќи од нивниот прием во судот па сè до објавувањето на одлуката донесена во однос на конкретниот предмет. Исто така, целта на дизајнирањето на АКМИС е да се дистрибуира судската одлука и да ѝ се овозможи на јавноста пристап до целата судска пракса на сите судови во земјата, вклучувајќи ги и граѓанските, кривичните и управните судски одлуки.

Исто така, потребно е да се забележи дека базата на податоци на Одделот за судска пракса при Врховниот суд има многу ограничени полиња за податоци, заради кои има, исто така, многу ограничени алатки за пребарување. Моносите за пребарување главно ги вклучуваат видот и годината на конкретната одлука, без можност за пристап до слободно пребарување на целиот текст. На повеќето состаноци беше кажано дека недостатокот на соодветни алатки за пребарување значително ја намалува практичната вредност на базата на податоци.

Во поглед на овој повеќе технички елемент на проектот, Врховниот суд посочи дека постојат два важни фактори, кои се јавуваат како релевантни во овој контекст и кои, истовремено, треба да се поврзат меѓусебно. Тие два фактори се пристапот до податоци како и управувањето со податоците.

Во поглед на пристапот до податоците, изгледа дека правната обврска која ги обврзува судовите да ги објават сите судски одлуки на интернет-страницата на судот ги исполнува условите за пристап до податоци. Како што споменавме претходно, базата на податоци која ги содржи сите судски одлуки од сите судови на територијата на Република Македонија е врз основа на онаа во Врховниот суд.

Во поглед на управувањето со информации, Врховниот суд посочи неколку проблеми на кои треба да им се обрне внимание:

- Постојечката база на податоци на објавени одлуки се соочува со различни практични и технички прашања и проблеми, кои се главно поврзани со можностите за пребарување на базата на податоци:

- Непостоење на систем за избирање одлуки од пониските судови, што создава дополнителна забуна.
- Недостаток на судски персонал, што е постојан проблем, кој ќе биде одговорен за надгледување, извлекување и создавање правни мислења и

правни ставови, под надзор на судија, кој е одговорен за судската пракса.

Земајќи го предвид сето претходно споменато во поглед на проблемите со базата на податоци со која се соочуваат судовите, изгледа дека, и покрај форматот во кој се чуваат податоците во АКМИС, не би било многу комплицирано да се развие софтверска компонента кој би ги извлекувала податоците во засебни папки. Понатаму, различни елементи на податоци би биле додадени во соодветната папка, имено, каде што соодветната судска одлука се наоѓа во рамките на базата на податоци.

Ова најверојатно би значело дека е потребно да се направат некакви промени во поглед на базата на податоци. Изгледа тешко да се замисли дека конкретната база на податоци не може да се измени, но дури и тоа да е така, сè уште постојат други опции за да се направат соодветните измени со цел да се подобри практичната вредност. Имено, денес постојат секакви видови производи за бази на податоци достапни на пазарот. Исто така постои и можност за градење на самостојни апликации од „отворен извор“ [open source] елементи. Понатаму, исто така изгледа дека не е толку тешко да се додаде и опција за пребарување на слободен и целосен текст во базата на податоци.

Треба да се нагласи дека забелешките кои се однесуваат на базата на податоци наведени погоре се од општа природа. Сепак, изгледа дека може да се донесе заклучок дека многу од податоците потребни за подобрување на базата на податоци се веќе достапни во рамките на АКМИС и дека е потребен само трансфер.

Друг проблем кој би можел да биде од голема важност во поглед на подобрување на практичната вредност на базата на податоци е да се додаде понатамошна уредничка работа, до одреден степен, имајќи ги предвид ограничените ресурси. Имено, создавањето на кратко резиме за секој случај би било многу корисно. Тоа би овозможило основен увид во битните елементи на предметот, со цел да му се дозволи на читателот побрзо да донесе одлука за тоа дали би било потребно понатамошно истражување на предметот. Задачата за пишување кратко резиме за предметот би ја имала судската служба. Сепак, треба да се земе предвид дека на состаноците беше истакнато дека моменталните ограничени ресурси достапни на судовите би значеле дека нема да има доволно судски службеници за отпочнување на таквата задача.

Понатаму, би било многу корисно да се создаде таксономија, со цел да се надополни таксономијата на АКМИС таму каде што е потребно. Ова значи дека релевантните и доследни клучни зборови би можеле да се прикачат на секој предмет. Со ова ќе се овозможи подобрување на функциите за пребарување и ќе дозволи почетно ниво на проценка за релевантноста на предметот, дури и пред да се прочита краткото резиме.

Исто така, би било многу корисно, но истовремено и премногу амбициозно, да се воведат праксата на Судот на правдата на ЕУ која се однесува на вкрстеното пребарување. Имено, секој став од една судска одлука од Судот на правдата на ЕУ е нумериран, и за секој став е подготвена листа од законите и јуриспруденцијата

која се спомнува во конкретниот став. Практиката на вкрстеното повикување е крајно корисна поради фактот што овозможува многу детално и прецизно пребарување во поглед на тоа каде е толкуван одреден член од законите, или на што се заснова одреден предмет.

Исто така треба да се додаде дека Судот на правдата на ЕУ овозможува листа со коментари од правни списанија на крајот на секоја пресуда, која е објавена во базата на податоци. Таа листа со коментари исто така постојано се ажурира, како што се појавува сè повеќе литература. Сепак, треба да се има на ум дека за овие задачи, т.е. и за вкрстеното повикување и за повикувањето на одредена литература, се потребни големи ресурси на располагање. Судот на правдата на ЕУ има формирано посебни оддели кои се фокусираат само на овие конкретни задачи.

Исто така вреди да се напомене дека, на неколку состаноци, одредени локални решенија беа посочени во поглед на подобрување на базата на податоци. Овие решенија беа отпочнати по иницијатива на локален суд или засебен судија. Препорачливо е овие локални иницијативи да се земат предвид на еден инклузивен начин при дискусијата и преземањето чекори за развој на централната база на податоци.

Генерално гледано, може да се каже дека какво било подобрување на базите на податоци би претставувало значаен чекор кон унапредување на унифицирањето на судската пракса во македонскиот правен систем како и кон постигнување на повисоко ниво на квалитет.

Освен поддршка за подобрување на базата на податоци, се препорачува и обезбедување поддршка за редовните состаноци во судовите на кои се разгледуваат разните прашања од судската пракса бидејќи во овој поглед постојат различни гледања во судовите.

Имено, би се обезбедила техничка поддршка со која би се прошириле овие состаноци во смисла на тоа што на нив ќе можат да учествуваат и претставници од различни судови благодарение на интернет-платформите како Скајп. Оваа пракса од една страна ќе помогне во дистрибуцијата и на дискусијата и на заклучоците кои биле усвоени на овие локални состаноци, а ќе служи и како инспирација за другите судови. Со употребата на интернет-платформите ќе се ограничи времето потребно да се одржат овие состаноци.

04

РАЗНИ ПРЕЧКИ ВО РАЗВОЈОТ НА СУДСКАТА ПРАКСА

Мора да се истакне дека на неколку состаноци беше констатирано дека актуелната состојба во судската пракса во македонскиот правен систем е под влијание на фактот што неколкуте достапни механизми не се доволни за да се постигне повисоко ниво на унифицираност во судската пракса. Овие кажувања се поврзани со неодамнешното укинување на одредени правни лекови. Имено, како резултат на измените и дополнувањата на парничната постапка, чија цел беше да се скрати постапката и да се зголеми нејзината ефикасност, одредени правни лекови беа укинати, додека ревизијата, која е вонредно правно средство, беше ограничена на случаи чија вредност надминува 20.000 евра. Тоа значи дека само мал процент случаи можат да се појават пред Врховниот суд и да бидат разгледувани од него, односно надлежноста на Врховниот суд да одлучува по широк спектар на случаи значајно се ограничи, што негативно се одрази на унифицирањето на судската пракса.

Недостатокот на човечки ресурси беше споменат на повеќето состаноци како сериозна пречка за развојот на судската пракса и нејзиното унифицирање. Понатаму, немањето интерна мрежа и последователно, недостатокот на комуникација меѓу судовите беа истакнати како проблеми поврзани со судската пракса и нејзиното унифицирање. Создавањето на таква мрежа ќе даде значаен придонес кон хармонизацијата и унифицирањето на судската пракса во Врховниот суд, четирите апелациони судови и 26-те основни судови.

Основните судови, како судови кои први работат на предметите, се најверојатно во најдобра позиција да ја анализираат и соодветно да ја развијат судската пракса. Но, како дополнување на проблемите кои веќе беа потенцирани од судовите, тие ги посочуваат и следниве области кои се нужни за унифицирање на судската пракса:

- Пристап до информации и недостаток од ефикасен систем за управување со информации;
- Недостаток на расположливи правни лекови за упатување на одредени важни правни прашања кон Врховниот суд;
- Недостаток на комуникација со другите судови од исто ниво во поглед на размената на информации за судската пракса

- Неможност за назначување на судија кој ќе биде целосно одговорен за судската пракса поради тоа што тој/таа истовремено има обврска да постигне норма како и другите судии.

Исто така и повисоките судови како пречка кон развојот на судската пракса ја посочија неможноста на судијата, кој е назначен за развојот на судската пракса, целосно да се посвети на оваа задача поради постоечката обврска да постигне норма на предмети на месечно ниво како и останатите судии. Понатаму, на неколку состаноци беше потенцирано дека треба да се направат измени во соодветните закони со цел судијата назначен за судската пракса да може целосно да се посвети на оваа негова задача.

05

АКАДЕМИЈА ЗА СУДИИ И ЈАВНИ ОБВИНИТЕЛИ

Што се однесува на судската пракса како дел од наставната програма на Академијата за судии и јавни обвинители, беше утврдено дека не постојат посебни обуки кои се фокусираат само на судската пракса, но судската пракса во моментов, е интегрирана како дел од други постоечки обуки во рамките на Академијата. Сепак, на состаноците беше јасно нагласено, вклучувајќи ги и состаноците со Академијата за судии и јавни обвинители, дека дефинитивно постои потреба за специјализирани обуки за судска пракса кои ќе се вклучат во рамките на програмата на Академијата, наменети и за првичната и за континуирана програма за обука.

Во оваа смисла, исто така вреди да се спомене дека Академијата, сè до оваа година, давала поддршка за состаноци на сите четири апелациони судови на територијата на Република Македонија, со цел да се работи на хармонизацијата и унифицирањето на судската пракса. Поддршката од страна на Академијата се содржеше главно од организирање најразлични настани, собирање на недоследни одлуки, дефинирање на спорни сензитивни одлуки кои треба да се решат, како и подготовка на извештаи кои се однесуваат на дискусијата и заклучоците прифатени за време на тие состаноци.

Исто така беше посочено дека постои значајна потреба за обуки во областите на судската пракса, како и на обуките за користење на домашната и судската пракса на ЕСЧП, и судската пракса на други меѓународни правни институции, признаени од страна на Република Македонија.

Беше истакнато дека постои потреба од организирање обуки и семинари за важноста на улогата на судската пракса. Постои потреба од обуки и семинари за начинот на избор на делови од пресуди, нивно индексирање, создавање таксономија, како и креирање резимеа, што би било мошне ценето и пожелно. Значаен дел од обуките исто така би била обуката за информациска технологија, со цел да се следат и да се држи чекор со моменталните трендови во оваа област.

Образованието на судиите, обвинителите и другите учесници во правниот систем на Македонија, размената на искуства и јуриспруденцијата на Судот во Стразбург

претставува особено важен дел од заложбата кон владеењето на правото и градење на демократско општество. Заради тие причини е важно за судиите, во согласност со времето и условите кои ги имаат во поглед на нивните обврски во Судот, да целат кон следење на јуриспруденцијата на ЕСЧП. Особено важно е државите-членки да вклучат програма поврзана со јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права²⁸ во програмата на факултетите за право и новинарство.

Земајќи предвид дека споделувањето на најдобрите практични искуства е едно од најефикасните средства за збогатување на правното образование, за Академијата за судии и јавни обвинители исто така е важно, да ги покани и да ги посети колегите од другите земји, кои имаат долга традиција на унифицирање на судската пракса, да работат заедно со македонските судии во создавање на корисни средства кои веќе имале ефикасно и позитивно влијание во другите земји.

²⁸Важноста на судската пракса од Европскиот суд за човекови права за владеењето на правото во Република Македонија, Мирјана Лазарова Трајковска, судија во Европскиот суд за човекови права, Европско право, стр.21

06

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Како што беше спомнато претходно, заклучоците во овој извештај се дадени главно во форма на препораки. Експертите на тимот за проценка имаа два различни пристапи во поглед на препораките за понатамошно обликување и развој на унифицираната судска пракса во Република Македонија. Во поглед на ова, првиот пристап ја претставува природата на унифицираната пракса како извор на право, а вториот пристап ја претставува неговата природа како необврзувачка во форма на средство за аргументирање. Не постоеше јасна поделба од страна на експертите на тимот за проценка во поглед на пристапот, имајќи предвид дека експертите имаа разновидни погледи и мислења кои се рефлектираа во следните заклучоци и препораки:

ЗАКЛУЧОЦИ (обврзувачка природа)

1. Јуриспруденцијата на Врховниот суд моментално е неспособна да унифицира, во смисла на доследност во примената. Дури и кога Врховниот суд би бил во можност да го промени своето мислење;

- а) Општо прифатено размислување е дека сите пониски судови, главно, не се сметаат обврзани во однос на пресудите на Врховниот суд;
- б) Пресудите на Врховниот суд се често многу кратки или им недостига образложение, и затоа имаат мало значење како потенцијален водич во други случаи; и
- в) Системот, таков каков што е, на правно известување во Македонија е толку сиромашен и бавен што пониските судови и потенцијалните или постоечки странки во судските постапки често немаат можност да станат свесни за потенцијално релевантните пресуди на Врховниот суд, кога тоа е потребно.

2. Без законска реформа, не постои можност во моментот за постигнување доследност или унифицирање на јуриспруденцијата која би послужила како „право“ во македонскиот судски систем.

3. Ако воопшто го има, придонесот што Врховниот суд го прави – или треба да го направи- е да ги води и надгледува пониските судови и на сите кои бараат правда пред нив, да им осигура доследност, јасност и сигурност на правото низ целиот судски систем.

ПРЕПОРАКИ (обврзувачка природа)

1. Треба да се заземе цврст став при толкување на законот, вклучувајќи го и Уставот, за тоа дали преседанот може да се третира како извор на право или како средство за аргументирање. Без познавање на прецизните постапки на Судскиот совет, би било препорачливо Советот да воспостави работна група со претставници од судовите, правните професии и универзитетски претставници кои би биле задолжени да подготват предлог за став кој би бил прифатен од страна на Советот. Се претпоставува дека таквиот став не би можел да биде обврзувачки за судовите или судиите, но како официјална препорака на Судскиот совет, усвојувањето на цврст став би можело да се очекува да го има потребното влијание.

2. Доколку заедничкиот став е негативен до тој степен постојните закони да ја забранат употребата на преседанот како извор на право или како средство за аргументирање, се препорачува Министерството за правда да размисли за предлог за измени на законите вклучувајќи го, доколку е потребно, и Уставот.

3. Оваа расправа треба да добие уште повеќе внимание со цел да се решат какви било несогласувања кои сè уште постојат во сфаќањето на судските одлуки како извор на право, како и на ефектот на судските одлуки, правните мислења и правните ставови и нивната употреба, односно повикување на нив, за други одлуки. Решението треба да се направи преку законска интервенција со цел да се избегне каков било сомнеж во поглед на неговото толкување. Прашањето за ефектот на судската пракса треба да биде адресирано во смисла на тоа дали е обврзувачко за пониските судови, и до кој степен, првично во однос на правните мислења и, поважно, начелните ставови дадени од страна на Врховниот суд за да се избегнат какви било сомнежи при толкувањето. Главната улога во хармонизирањето, унифицирањето и воведувањето на националната јуриспруденција во согласност со постоечката правна рамка, треба да ја има Врховниот суд како највисока судска власт.

4. Некои промени треба да се разгледуваат во рамките на постоечките закони, имено промена во Законот на судовите (и релевантните закони понатаму) треба да се случи за да може да биде назначен судија задолжен за судската пракса, кој делумно или целосно ќе биде ослободен од својата работа – за да може поефикасно да ја врши својата должност. Судијата задолжен за судската пракса ќе биде ослободен во поглед на квалитетот и квантитетот кои се задолжителни за други судии, за да може да се посвети на истражување на судската пракса како и да биде одговорен за целокупната замисла на судската пракса во рамките на конкретен суд и како лице за контакт со други судови.

5. Понатаму, треба да се воведат механизми во рамките на моменталните процедурални закони – правни лекови – (или да се вратат укинатите механизми) за повеќе предмети да можат да стигнат до Врховниот суд на Македонија, како највисок суд, со цел да бидат тестирани.

ЗАКЛУЧОЦИ (необврзувачка природа)

1. Имајќи го на ум претходно кажаното, очигледно е дека не би било можно да се постигне повисок степен на унификација на судската пракса без експлицитно повикување на јуриспруденцијата, која се користи како средство за аргументирање, во рамките на судските одлуки.

Судиите од различни судови со исто ниво на надлежност, веројатно доста се потпираат на меѓусебната судска пракса поради еднообразноста на своите одлуки.

ПРЕПОРАКИ (необврзувачка природа)

1. Брзо достапна и во секоја смисла поефикасна интернет-страница на судовите, и интернет-конекциите како средство за обезбедување основни податоци, вклучувајќи ги и потребните за програмирање на процедурални чекори, датуми на рочишта итн., и за навремена комуникација на наредби, како и за брза објава на одлуки и наредби.

2. Доколку заедничкиот став е позитивен, до тој степен што употребата на преседанот како извор на право или како средство за аргументирање е можно, се предлага да се развие практично упатство од страна на Судскиот совет или Министерството за правда за тоа како повикувањето на преседанот може најдобро да се вклучи при изготвувањето на судските одлуки. Изгледа дека само во случај на позитивен заеднички став би било можно да се смета дека судската пракса, особено од повисоките судови, може да се смета за обврзувачка за другите судови. Во тој случај, исто се чини препорачливо е да постои заеднички став во однос на обврзувачкиот ефект.

3. Треба да се воведо механизам за судиите од истото ниво на надлежност да можат побрзо и поефикасно да комуницираат едни со други.

4. Доколку не се предвидени итни законски интервенции, треба во најмала рака да се овозможат обуки за сите корисници, да се надолжни постоечката правна рамка со цел соодветно да се собере, објави, групира и да се осигура употребата на судската пракса, во рамките на моменталниот правен контекст и разбирање на нејзиното место и улога.

5. Академијата за судии и јавни обвинители треба да овозможи обука на судии и судски службеници. Обуките треба да бидат насочени кон презентирање на начинот на работа во различни земји, кога се работи за издвојување судски одлуки, нивните резимеа, судските сентенци и изготвување упатства и мислења. Особено внимание треба да се обрне на обуки во делот на издвојување и изготвување на резимеа на предмети, со клучни зборови (таксономија) за понатамошно олеснување на пребарувањето низ базата на податоци на постоечките судски одлуки.

6. Треба да се подигне свеста дека релевантниот преседан на Европскиот суд за човекови права може да се примени и воведо во образложенијата на нашите домашни судски одлуки. Главни промотори треба да бидат Врховниот суд, Апелациските суд и Академијата за судии и јавни обвинители.

7. Во однос на техничката страна, во поглед на постоечката база на податоци, се препорачува да се отпочне со испитување за можноста за нејзино надолнување на карактеристиките и функционалностите. АКМИС треба да се надградува барем во поглед на овозможување поефикасно пребарување на одлуките чии карактеристики се бавни и примитивни и треба да се надградат за да можат да ја исполнуваат својата цел како транспарентна судска власт. Изгледа дека постои согласност за воведување на нов софтвер, или можеби надградување на постоечкиот со рефлектирање на најновиот развој на ова поле, со развој на релевантна таксономија на поими, клучни зборови итн., да се олесни пребарувачот и да се направи едноставен за користење. Како поамбициозен проект може да се смета проширувањето на базата на податоци со цел да вклучува и области за вкрстено повикување, кои би вклучувале врски до законите и предметите кои се однесуваат на одлука на судот спомнати во одлуката, како и забелешка со повикување на академска литература, која треба да се менува во согласност со објавувањето на дополнителни коментари.

8. Судските власти треба да ги започнат позитивните дејствија за да воспостават посебни оддели за јуриспруденција во секој основен суд со проширена надлежност, секој апелациски суд, како и во управните судови. Веќе воспоставената пракса од минатата година, да спроведе состаноци на ниво на Апелациониот суд за унификација и хармонизација на јуриспруденцијата помеѓу апелационите подрачја, треба повторно да започне со најмалку 4 состаноци годишно (два за граѓанскиот и два за одделот за кривично право);

9. Да се работи на јасноста на судските одлуки, во смисла на наметнување практични упатства на членовите на правната професија кои комуницираат со судот (предлози, писма, кратки известувања, жалби, поднесоци) исто како и насоки за праксата на Европскиот суд за човекови права, каде секој поднесок треба да биде нумериран по параграфи, како треба да се направи цитирање итн. Ова евентуално ќе се одрази на јасноста на судските одлуки, да се следи истиот пристап со една крајна цел – да се олесни издвојувањето на правните мислења и резимеа на пресудите, кои ќе го олеснат цитирањето на правните мислења/начелни ставови издвоени од други судски одлуки.

ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ
ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

УНИФИЦИРАЊЕ НА СУДСКАТА ПРАКСА ВО МАКЕДОНИЈА:

можности наспроти предизвици